

Дејан Матић

Правни факултет, Универзитет у Крагујевцу

ПОЛИТИЧКИ ПОГЛЕД НА ПРАВО И ДРЖАВУ РАДОМИРА ЛУКИЋА

Сажетак

У другој половини двадесетог века, по снази промишљања, дубини анализе, али и заокружености излагања, неизбежно се намеће дело професора Радомира Лукића. Мера утицаја Лукићевих промишљања о држави и праву, како на наше правне посленике, тако и на саму правну теорију у нас у другој половини 20. века, као и оригиналност и дубина његовог научног опуса, захтева посвећивање веће пажње питањима којима се бавио. Радознали и свестрани Лукићев дух се окушао у читавом низу области. Бавио се теоријом права, методологијом права, филозофијом права, али и социологијом. Лукић је исказао и интересовање за једну, поприлично неистражену област у нашој правној науци до тада, област политике и њеног утицаја на право и државу. Ово његово занимање, на жалост, није резултирало стварањем једног систематског, свеобухватног дела којим би обухватио ову надасве занимљиву проблематику. Имајући у виду значај Лукићевог стваралачког опуса, неопходно је критички анализирати ове његове ставове који се односе на разматрање односа политике са правом и државом, схваћеном кроз призму права, и њихове међусобне утицаје, као и давање оцене и одређивање места овог дела његовог стваралаштва са становишта савремене теорије права.

Кључне речи: политичка теорија државе и права, теорија права, Радомир Лукић, марксистички приступ

Завршетком Другог светског рата и победом комунистичког покрета на овим просторима, долази до наглог раскида са дотадашњим приступом у српској теоријско-правној мисли и практичним крајем једне етапе њеног развоја. Совјетска доктрина, као и општи

марксистички приступ, имају свепрожимајући утицај на целокупну друштвену стварност тога времена у нас. Ово свакако није заобишло ни нашу правну науку тог времена, те се у првим поратним годинама на Правном факултету у Београду користе совјетски уџбеници за спремање испита из теорије државе и права.¹⁾ Слабљењем совјетског утицаја након Резолуције ИБ-а, теоријско-правна мисао у нас поново почиње да се, колико толико самостално, бави разматрањем суштинских питања државе и права, али, овога пута, на изразитим марксистичким основама.

У овом периоду, који је потрајао готово пола века, по снази промишљања, дубини анализе, али и заокружености излагања, неизбежно се намеће дело професора Радомира Лукића. Мера утицаја Лукићевих промишљања о држави и праву, како на наше правне посленике, тако и на саму правну теорију у нас у другој половини 20. века, као и оригиналност и дубина његовог научног опуса, захтева посвећивање веће пажње питањима којима се бавио, као и давање оцене и одређивање места његовог дела са становишта савремене теорије права. Остављајући, за сада, по страни идеолошко бреме које су друштвене околности у којима је стварао професор Лукић, несумњиво, оставиле на његову теоријско-правну мисао, не може се, а не бити задивљен свеобухватношћу и систематичношћу његовог стваралаштва. Изузетном усклађеношћу језичког исказа, којом се одликују сва његова дела, Лукић предочава једну изузетно дубоку, богату и понекад, врло оригиналну правну мисао. Овом приликом, једино треба истаћи то да се мисао професора Лукића о држави и праву суверено утиснула у теоријско ткиво српске правне науке у другој половини 20. века, те у том смислу њен творац представља, за назначени период, најзначајнијег делатника теорије државе и права на нашим просторима. А по нивоу значаја који се, између осталог, може мерити и утицајем теорије коју ствара појединац, како на друге појединце, тако и на саму теорију, свакако да професора Лукића можемо сврстати у ред наших најзнаменитијих српских правних писаца, уз уважавање свих оних разлика које постоје међу њима.

Радознали и свестрани Лукићев дух се окушао у читавом низу области. Бавио се теоријом права, методологијом права, филозофијом права, али и социологијом и политикологијом. Набрајање свих Лукићева дела из ових области, а има их око хиљаду, свакако превазилази сврху овог рада, те стога, уз дужно поштовање више

1) Поповић, М, *Опита мисао о праву Радомира д. Лукића*, предговор, у књизи Лукић, Р, *Обавезујућа снага правне норме и проблем објективног права*, *Сабрана дела*, Том 1, БИГЗ, Београд, 1995, стр. 150-151.

него импозантног опуса професора Лукића, треба указати само на она дела која су од највеће важности за ову анализу.

Дуго се чинило да је стваралачка мисао професора Лукића искључиво окренута теоријско-правној анализи, те да је о својим погледима на право и државу углавном рекао све у оквиру своје *Теорије државе и права* још у првој половини педесетих година прошлог века. Па ипак, изгледа да га је његов радознали научни ум незадрживо гонио ка још даљем, дубљем и свестранијем истраживању права и државе, као основне сфере његовог интересовања. Овоме је свакако у великој мери допринело и једно од његових основних теоријско-правних гледишта о праву као сложеној и вишестраној појави и неизбежној потреби његовог свестраног проучавања. Такво гледиште је, по свој прилици, управо и нагнало Лукића да се ода баш једном оваквом, мултидисциплинарном приступу праву. Треба подсетити, његово приступно предавање на правном факултету у Београду посвећено је управо једној од дисциплина које би обезбедиле другачији приступ проучавања права и државе, то јест, посвећено је социологији права.²⁾ Поред осталог, Лукић је исказао и интересовање за једну, поприлично неистражену област у нашој правној науци до тада, област политике и њеног утицаја на право и државу. Ово његово занимање, на жалост, није резултирало стварањем једног систематског, свеобухватног дела којим би обухватио ову надамце занимљиву проблематику. Оно је прилично фрагментарног карактера и изложено је у пар његових чланака³⁾ у којима се бавио овим питањима, неколико успутних осврта на ову тему у расправама посвећеним другим питањима,⁴⁾ као и у делу *Политичка теорија државе*⁵⁾ из 1962. године, које, у највећој мери и представља његово најзначајније дело које се односи на ову тему. Ова анализа окренута је, у највећој мери, разматрању само оних делова његовог виђења ове проблематике који су, како се чини, најзначајнији за боље сагледавање, у првом реду, његове теоријско-правне мисли, не упуштајући се у анализу његове политичке теорије државе, а и права у целини. Другим речима, неопходно је критички анализирати оне његове ставове који

2) Лукић, Р, *О појму социологије права*, Архив за правне и друштвене науке, XXI, Свеска 3, Београд, Правни факултет у Београду, 1941, стр. 175-203.

3) Лукић, Р, *Право и политика*, у књизи Bibič, А, Novosel, Р, *Politička znanost: Predmet i suština / Politička znanost: metode*, Naprijed, Загреб, 1971, стр. 209-224. као и Лукић, Р, *Право као средство политике*, у књизи *Усмеравање друштвеног развоја у социјализму*, Седма сила, Београд, 1965, стр. 78-88.

4) Лукић, Р, *Методологија права, Сабрана дела*, Том 5, БИГЗ, Београд, 1995, стр. 109-110.

5) Лукић, Р, *Политичка теорија државе, Сабрана дела*, Том 10, БИГЗ, Београд, 1995.

се односе на разматрање односа политике са правом и државом, схваћеном кроз призму права, и њихове међусобне утицаје. Треба напоменути да Лукић много више пажње у својим анализама у *Политичкој теорији државе* посвећује држави, односно, односу политике и државе и утицају који имају једно на друго, бавећи се правом само успутно и овлаш. Ово донекле исправља већ наредне, 1963. године, својим краћим радом *Политика и право*, у коме заправо, по први пут детаљније и расправља о ове две појаве у њиховом међусобном односу. Баш из тих разлога се ова анализа његових схватања, у највећој мери, управо и ослања на ова два његова дела, узимајући их за најрепрезентативнија и најзаокруженија.

Може се закључити да Лукић, опредељујући се да истражи однос политике са правом и државом, а имајући у виду начин на који систематизује своја излагања на ову тему, заправо сматра да је оправдано говорити о две одвојене дисциплине које би, иако неизбежно повезане, проучавале свака за себе, како однос политике са правом, тако и однос политике са државом. Овакво закључивање се заснива у највећој мери управо на раније наведеној чињеници да у *Политичкој теорији државе* даје само успутан осврт на проблематику односа права и политике, бавећи се неупоредиво детаљније и систематичније оним што назива политичком теоријом државе, одређујући предмет и метод њеног проучавања, као и однос са другим дисциплинама,⁶⁾ бавећи се тек у наредним годинама и у другим радовима политичком, односно, политиколошком теоријом права, мада и тада само укратко и успут.⁷⁾ Овакав његов став може указивати, како на то да ова проблематика представља само делимичну сферу његовог интересовања, те се сходно томе није претерано бавио њеном дубљом разрадом, тако и на прве наговештаје нешто другачијег погледа на основ теоријско-правног проучавања државе и права исказаног у ставу о јединственој научној дисциплини, теорији државе и права, какав је и изражен у његовом систематском делу из те области у првој половини педесетих година. Да је други разлог за овакав његов став заправо претежнији, ако не и одлучујући, можда најбоље указује и његов став с краја седамдесетих година изражен у расправи посвећеној појму теорије права⁸⁾ у коме заступа могућност њиховог одвојеног разматрања, при чему би се теорија права бавила превасходно бавила правом, а теорија државе управо државом схваћеном као вид правне организације, супротно

6) Лукић, Р, исто, стр. 38-51.

7) Лукић, Р, *Појам теорије права*, Зборник за Теорију права, Свеска I, САНУ, Београд, 1978, стр. 1-15.

8) Исто, стр. 13-15.

до тада израженим схватањима у *Теорији државе и права*.⁹⁾ Сходно оваквом његовом ставу, ваља размотрити као претходна његова разматрања о политиколошкој теорији права, пре него што се отпочне анализа ставова изнетих у оквиру политичке теорије државе.

Расправљајући о појму теорије права, Лукић врло кратко одређује и своје виђење појма политиколошке теорије права, одређујући је као дисциплину која представља део шире, социолошке теорије права, која би, тако схваћена, обухватала свеобухватни поглед на право као друштвену појаву. Овако одређена политиколошка теорија права би заправо проучавала само однос политике и права и њихов међусобни утицај, превасходно услед потребе за постојањем специјализоване научне дисциплине условљене несумњивим прожимањем и великим утицајем које имају политика и право једно на друго.¹⁰⁾ Предмет овако схваћене самосталне дисциплине представља право виђено кроз призму политике, односно његов политички вид. Обрађујући свој, овако одређен предмет, политичка теорија права мора да одреди не само у којој је мери право заправо политичка појава, већ и да испита на какав начин и у којој мери ове појаве, дакле право и политика утичу једна на другу.¹¹⁾ Како би и политичку теорију права било доследно одредити као и било коју другу сазнајну дисциплину, дакле, њеним предметом и методом, Лукић то и чини, но не на истом месту, већ у свом ранијем раду из прве половине шездесетих, посвећеном односу ове две појаве, названом *Право и политика*.¹²⁾ Као основни метод, условљен самом природом научне дисциплине израженом у њеном појмовном и предметном одређењу, он види исти онај којим се проучавају и друге друштвене појаве, узрочно-експликативни метод.¹³⁾ Овде се заправо ради о социолошком методу, наравно, донекле прилагођеном специфичностима самог предмета проучавања.

Лукић одређивању појма политике прилази врло темељно. Након набрајања бројних могућих различитих значења која се овом појму могу придавати и њихове детаљне анализе,¹⁴⁾ као најбољи усваја онај приступ којим се овај појам одређује путем два кри-

9) Лукић, Р, нав. дело, стр. 15-55.

10) Лукић, Р, *Појам теорије права*, Зборник за Теорију права, Свеска I, САНУ, Београд, 1978, стр. 10.

11) Исто.

12) Лукић, Р, нав. дело, стр. 217-221.

13) Исто, стр.217.

14) Лукић, Р, *Политичка теорија државе*, *Сабрана дела*, Том 10, БИГЗ, Београд, 1995, стр. 15-20.

теријума. Први подразумева да се једном појму прида оно значење које има што ширу употребу, док друго захтева нужност прихватања онаквог значења које истиче специфичности самог појма у питању како би се он релативно лако могао издвојити од других, њему сличних појмова. Овако противуречни критеријуми неизбежно воде одређивању појма политике у њеном ширем и ужем значењу. Па тако, под политиком у првом, ширем њеном значењу, Лукић подразумева „... усмеравање људске делатности било које врсте у одређеном правцу, тј. ради одређеног циља“,¹⁵⁾ а у њеном ужем значењу „... усмеравање друштва (схваћеног као потпуна друштвена заједница) у одређеном правцу помоћу државне власти“.¹⁶⁾ Свако од ових значења, према његовом мишљењу, обухвата по пет елемената. Ови елементи се донекле поклапају код оба одређења појма и они подразумевају како политичку делатност, односно, само усмеравање (које код политике у ужем смислу може бити двојако и подразумева, с једне стране утицај политике на државу и њено усмеравање и, с друге стране утицај државе на усмеравање друштва) и политичке субјекте, тако и предмет политичке делатности који подразумева било коју људску делатност (при чему су од посебног значаја оне које су битне за правац друштвеног кретања).¹⁷⁾ Последња два елемента су такође слична. Док политика у свом ширем значењу ту обухвата и правац усмеравања и његова средства узета у њиховом најопштијем одређењу, политика у ужем смислу укључује једно специфично средство које је само њој особито, државу са монополом физичке принуде, као и унапред прецизно одређен правац делатности предвиђен политичким програмима појединих субјеката.¹⁸⁾

Овакво Лукићево схватање саме политике нужно је условило и његово виђење права у односу са њом. Будући да политика, схваћена у ужем смислу наравно, своје циљеве остварује путем власти и представља вид њене делатности, неизбежно следи да право, схваћено као скуп норми санкционисаних државним монополом силе, представља једно од најважнијих њених средстава.¹⁹⁾ Оно је, посредно посматрано и њена творевина. Суштина права је, према његовом мишљењу, одређена управо политиком. Са становишта

15) Исто, стр. 24.

16) Исто.

17) Исто, стр. 25-26.

18) Исто, стр. 26-27.

19) Лукић, Р, *Право и политика*, у књизи Bibiћ, А, Novosel, Р, *Politička znanost: Predmet i suština / Politička znanost: metode*, Naprijed, Заргеб, 1971, стр. 209.

мере ове одређености Лукић разликује три врсте правних норми. Прве, у потпуности одређене политиком у погледу свога садржаја, су најважније и њима се заправо и одређују најважнији политички циљеви права. Друге су политиком само делимично одређене. Оне имају углавном техничко-правни карактер, али могу понекад и послужити у остваривању политичких циљева. Треће су потпуног техничко-правног карактера и њих потпуно самостално одређује право. Наравно, не треба заборавити да и оне, мада посредно, такође служе остварењу политичких циљева, те да апсолутно аполитична правна норма ни не може постојати.²⁰⁾ Политика директно утиче и на остваривање права, и то пре свега у чињеници да се из сваке примене права, односно, непримене, заправо крије политичка одлука. Политика о овоме суверено одлучује, имајући у виду да је право само њено средство. Наравно, свака одлука о непримењивању права, нарочито ако се ради о одлуци која би била противна праву, има изузетно штетно дејство, будући да изазива правну несигурност, доводи до губитка поверења у ефикасност права, а самим тим и до смањења могућности остваривања политичких циљева путем њега као њеног главног средства. Такође, како право заправо почива на политици, неизбежно је да, по природи ствари, механизам његове примене има своју суштинску основу управо у политици. Доказ за овакав став Лукић изводи из чињенице да норме које се односе на рад сувереног правног органа немају санкцију коју над тим органом може неко применити, те следи да је функционисање права у целини условљено политичким факторима.²¹⁾

Но, овај утицај политике на право није једносмеран, како би се из претходног излагања можда и могло закључити. Право такође има одређену меру утицаја на политику. Она се може приметити у више својих различитих видова. Тако, самим својим положајем главног средства остварења политичких циљева, право непосредно утиче на ефикасност и меру остварења саме политике, односно, њених циљева. Поред тога, обухватајући политичке појаве и односе, право им даје своју форму, претварајући њихов карактер у правни, на тај начин их рационализујући. Унутрашња логика права, као и његова чврста структурална заснованост и закономерно функционисање у извесној мери објективизирају политику, уводе ред у процес њеног одвијања, обезбеђујући на тај начин и ефикасније остваривање циљева које она поставља.²²⁾ Иако је право полити-

20) Исто, стр. 211.

21) Исто, стр. 212-213.

22) Исто, стр. 214.

ком условљено, оно је ипак и у великој мери слободно, будући да највећи део својих норми ствара потпуно самостално, независно од политике. Наиме, његова садржина и циљ јесу одређени политиком, али сама структура као и начин функционисања то нису, а и не могу бити. То и узрокује да веома често правни системи засновани на потпуно различитим, па чак и опречним политикама имају исте правно-техничке елемент. Ово наравно често доводи до тврдњи о неспособности права и правника да новим правним облицима одговоре на нове политичке појаве. Лукић се врло одлучно супротставља оваквим критикама, углавном, како се чини лаика, ставом о правној техници која, независна од политике, попут било које друштвене технике, апсолутно може послужити за остваривање међусобно сасвим различитих циљева.²³⁾ Веома је занимљиво и његово уочавање једног специфичног облика утицаја права на политику. Док политика утиче на садржину права не дирајући у његову структуру и процес функционисања, дотле право, немајући могућност да утиче на садржај политике, утиче, односно, регулише правним нормама поступак његовог стварања, на одређени начин и омогућавајући постојање политичке делатности као такве. Поступци и процеси вршења политичке власти, као и њеног освајања представљају предмет детаљног правног регулисања. На тај начин оно постаје, поред спољног, и унутрашње средство политике.²⁴⁾

Иако знатно фрагментираније дата у односу на политичку теорију државе, Лукићева промишљања политичке теорије права представљају изузетно занимљиво штиво. Добро познавање предмета, доследност у извођењу појмова, систематичност излагања заснована на чврстој логичкој структури умовања, као и јасноћа израза карактеришу његову политичку теорију права чинећи је готово најбољим примером постојаног Лукићевог научног рада. Врло мало²⁵⁾ или ни мало оптерећена идеолошким бременом, чини се да ова његова разматрања из области политикологије права и данас представљају пример пута којим треба ићи у неким будућим правним и социолошким анализама ове материје. Но, на жалост, овакву ласкаву тврдњу напросто није могуће поновити и када је у питању његово виђење политичке теорије државе.

Разматрајући природу државне организације у свом делу Политичка теорија државе, Лукић државу одређује као истовремено и правну и политичку организацију. Правни карактер јој обезбе-

23) Исто, стр. 215.

24) Исто.

25) Исто, стр. 210.

ђује више фактора. Она има положај субјекта који ствара целокупно позитивно право, било непосредно, било посредно. Целокупна њена организација почива на правним нормама, а такође је и њена делатност врло детаљно регулисана и одређена правом. Но, из самог ранијег одређења политике, али и права као његовог средства, Лукић доследно изводи закључак о политичком карактеру државне организације као примарном, у односу на њен правни аспект.²⁶⁾ Попут права и држава, схваћена као правна организација, представља средство за остварење одговарајућих политичких циљева, другим речима, њен правни карактер је директно одређен и условљен њеном политичком природом.²⁷⁾ Предмет, метод, задатке, као и однос ове дисциплине према другим, њој сродним дисциплинама, Лукић одређује врло слично као и приликом истоврсног одређења политичке теорије права. Као и иначе у својим излагањима заснованим на строго научном умовању и доследној примени формалне логике у излагању, ни овде се нема шта приговорити ни ставовима које заузима, ни начину на који то чини. Но, приликом излагања о стању политичке теорије државе, Лукић заузима становиште да дотадашња пракса у научној мисли окренутој политичком проучавању државе никако не може бити сматрана задовољавајућом. Наиме, он сматра да се јасно могу потцртати две струје у њеном развоју, од којих, како он то истиче, суштински ни једна не може одговорити захтевима које пред науку ставља потреба озбиљног научног истраживања државе као политичке организације. Једна се огледа у великим макроскопским теоријама спекулативно-филозофског карактера које, недовољно засноване на емпиријским истраживањима „висе“ између неба и земље, неспособне да из њих проникне модерна политичка теорија државе као самостална научна дисциплина. Други правац развоја се пак огледа у претераном окретању емпиријском истраживању ситнијих питања и напуштању макроскопских општих политичких теорија. Иако овакав приступ пружа конкретне податке, Лукић сматра да по природи ствари није довољан да пружи општу слику политике, одреди тачке које представљају прекретнице у одвијању политичког процеса нити да укаже на ток кретања друштва у целини усмерен државом. Као одговарајући приступ који може да одговори на сва та питања и резултира стварањем ваљане политичке теорије државе, Лукић истиче историјско-материјалистички приступ теорији политичког процеса, заснован на делима Маркса, Енгелса и Лењина.²⁸⁾ Мора се остати

26) Лукић, Р, *Политичка теорија државе, Сабрана дела*, Том 10, БИГЗ, Београд, 1995, стр. 28-30.

27) Исто, стр. 36.

28) Исто, стр. 43.

трајно збуњен оваквим ставом и никако није могуће на научно валидан начин објаснити како је могуће да се говори о спекулативно-филозофском карактеру великих политичких теорија 19. века, који је, узгред буди речено, готово сасвим извесно неспоран, супростављајући му став о развоју материјалне друштвене производње и класне борбе као покретачу и основу целокупног основног тока кретања политичког процеса и друштва уопште. Овај став такође има спекулативно-филозофски карактер, јер, попут свих таквих исказа, напосто не може бити доказан емпиријским чињеницама прикупљеним у адекватном научном истраживању.²⁹⁾ Ма шта тврдили заговорници марксистичког приступа у свеукупној друштвеној анализи (укључујући ту, како правну, политичку или било коју другу), још увек нема доказа о класној природи свих друштвених појава, материјалној производњи и развоју производних снага и односа као и класној борби, као изворима и основама свих суштинских друштвених промена, као и о закономерним преласцима из једне етапе развоја друштва у другу, обележене одговарајућим друштвено економским формацијама. При томе, не треба ни спомињати тврдње о диктатури пролетаријата као нужном преласку из класног друштва у комунизам, бескласно друштво уз одумирање права и државе. Ако је тако, а у то готово да и нема сумње, будући да научног доказа који ове тврдње несумњиво доказује (треба додати, и то без непотребних силогизама појединих марксистичких аутора који су склони да кретање објасне њиме самим), онда се овде ни мало не ради о нечему што представља најопштији научни поглед, већ о тврдњама које се попут филозофских исказа такође не могу икада доказати, већ само доказивати. Другим речима, оне су ништа друго до, мање или више, рационалне претпоставке чистог спекулативно-филозофског карактера, те могу бити ваљана основа политичкој теорији државе схваћеној као самостална научна дисциплина, у истој оној мери, колико и било који други приступ сличног карактера. На крају крајева, не треба прећутати и то да је досадашња пракса друштава организованих на принципима историјског материјализма довољан показатељ њихове исправности и несумњивог научног карактера.

Тешко је разумети овакав Лукићев став, нарочито уколико се узме у обзир иначе доследно умовање од узрока ка последици и чврста научна заснованост аргумената којима се одликује огромна већина његових бављења проблематиком права и државе. Овакав његов искључив приступ се не може прихватити и закључци

29) Више о природи марксистичког приступа проучавању државе и права у Harris, J.W, *Legal Philosophies*, Butterworths, London – Edinburgh – Dublin, 2000, стр. 268-276, као и у Hunt, A, *Marxist theory of law*, у књизи *A companion to philosophy of law and legal theory*, Blackwell Publishing, Oxford, 2003, стр. 355-366.

произашли из њега се напросто морају одбацити. Без икакве жеље за престојом критиком, напросто није могуће, упркос симпатија према самом Лукићу, које ниједног тренутка није ни могуће, а ни потребно сакрити, прихватити као тачне оне тврдње које, не само да је прегазило време, већ нису биле тачне ни у тренутку када су изношене. Дobar пример за то је његова тврдња о социјалистичкој демократији као потпунијој од буржоаске, у којој процес изједначавања масе и елите тече упоредо са процесом одумирања права и државе, те ће се истовремено и завршити настанком бескласног друштва.³⁰⁾ Ово није научни исказ заснован на искусно проверљивим чињеницама, нити пак претпоставка рационално заснована на дотадашњој анализи друштвене праксе, при чему се оправдано може очекивати њено остваривање будући да је то поткрепљено прикупљеним емпиријским подацима. То је ништа друго до вредносни суд спекулативне природе. Не негирајући његову легитимност, као ни легитимност сличних тврдњи и вредносних судова ни једног тренутка, ипак се треба залагати за њихово адекватно етикетирање као таквих, а не проглашавајући их за научно утврђене истине. То свакако не значи да су све Лукићеве тврдње у разматрању проблематике политичке теорије државе неприхватљиве. Напротив, управо она места на којима приступа анализи као правник и социолог, окренут научном и логички доследном умовању, представљају уједно и најбоље делове његове политичке теорије државе, остварујући високе научне домете. Но, у целини гледано, његову мисао окренуту проблематици политичке теорије државе, идеолошко бреме одвећ тешко притиска и то у толикој мери, да знатно умањује научну вредност његових разматрања о овим питањима, чинећи их врло мало употребљивим у савременој науци. Остаје да се само пожали што Лукић није успео да усвоји приступ сличан оном приликом разраде своје политичке теорије права. Наравно, може се претпоставити да би и код политичке теорије права Лукић кренуо истим путем као у случају политичке теорије државе, но то напросто није урадио будући да је та питања обрадио само успут, овлаш и накнадно, посвећујући им мању пажњу и не стварајући одговарајуће системско дело. То, наравно, никада нећемо сазнати. Па ипак, након свега, изгледа да се можда и може извести сасвим основан заакључак који би указивао на то да политичка теорија права, управо стога што је настала накнадно, а опет тако брзо након *Политичке теорије државе*, представља својеврстан вид, мање или више, свесне корекције ранијих ставова.

30) Лукић, Р, *Политичка теорија државе*, Сабрана дела, Том 10, БИГЗ, Београд, 1995, стр. 82.

ЛИТЕРАТУРА

- Лукић, Радомир Д, *Методологија права*, Сабрана дела, Том 5, БИГЗ, Београд, 1995.
- Лукић, Радомир Д, *О појму социологије права*, Архив за правне и друштвене науке, XXI, Свеска 3, Правни факултет у Београду, Београд, 1941.
- Лукић, Радомир Д, *Појам теорије права*, Зборник за теорију права, I/1978, САНУ, Београд, 1978.
- Лукић, Радомир Д, *Политичка теорија државе*, Сабрана дела, Том 10, БИГЗ, Београд, 1995.
- Лукић, Радомир Д, *Право и политика*, у књизи Adolf Bibič, Pavle Novosel, *Politička znanost: Predmet i suština / Politička znanost: metode*, Naprijed, Загреб, 1971.
- Лукић, Радомир Д, *Право као средство политике*, у Усмеравање друштвеног развоја у социјализму, Седма сила, Београд, 1965.
- Поповић Милијан, *Опита мисао о праву Радомира д. Лукића, предговор*, у књизи Радомир Лукић, *Обавезујућа снага правне норме и проблем објективног права*, Сабрана дела, Том 1, Београд, БИГЗ, 1995.
- Harris, J.W, *Legal Philosophies*, Butterworths, London – Edinburgh – Dublin, 2000.
- Hunt, Alan, *Marxist theory of law*, у књизи A companion to philosophy of law and legal theory, Blackwell Publishing, Oxford, 2003.

Dejan Matic

RADOMIR LUKIC'S POLITICAL VIEW ON THE LAW AND STATE

Resume

In the second half of the twentieth century, through the power of reflection, depth of analysis and comprehensiveness presentation inevitably arises work of Professor Radomir Lukic. The measure of influence of Lukic's reflections about the state and law, as to our legal laborers, as well as the very legal theory in us, in the second half of the 20th century, and the originality and depth of his scientific work, requires more attention to the issues he dealt. Curious and versatile, Lukic's spirit tried his hand in a number of areas. He was engaged in the theory of law, the methodology of law, the philosophy law, but also in the sociology. Lukic also expressed interest in one, fairly unexplored area in our legal science by then, the area of politics and its influence on the law and the state. His interest in this, unfortunately, did not result in the creation of a systematic, comprehensive work, which would envelop this extremely interesting topic. Given the importance of Lukic's oeuvre, it is necessary to critically analyze these his views concerning the discussion of the relation of the politics and the law and state, perceived

through the prism of the law, and their mutual influences, as well to rate and to determine the place of this part of his work from the point of modern theory of law. It can be concluded that Lukic, opting to explore the relationship between politics and the law and state, and given the way in which he systemize their presentations on this subject, actually thought that is justified to speak of two separate disciplines which, although inevitably linked, studying each for themselves, as the relationship between politics and the law, as well as the relationship between politics and the state. Though considerably fragmented given in relation to the political theory of the state, Lukic's reflection on political theory of law are extremely interesting reading. Not even a little burdened by ideological burden, it seems that its considerations in the area of the politicology of law, even today are an example of path that should be taken in some future legal and sociological analysis of this matter. But unfortunately, this flattering statement simply can not be repeated when it comes to his view of the political theory of the state. His thought turned towards the issues of political theory of the state is too heavily pressured by the ideological burden, to such an extent that significantly reduces the scientific value of its consideration of these issues, making them very little usable in modern science. This does not mean that all of Lukic's claims in considerations of problems of the political theories of the state are unacceptable. On the contrary, the areas which he approached to the analysis as a lawyer and sociologist, turned to scientific and logically consistent reasoning, represent the best parts of his political theory of the state, achieving high scientific achievements.

Key words: political theory of state and law, theory of law, Radomir Lukic, Marxist approach

* Овај рад је примљен 28. новембра 2013. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. децембра 2013. године.